

LA MARE DE DÉU EN ELS TEÒLEGS PROTESTANTS I CATÒLICS A L'ÈPOCA DE LA REFORMA. A PROPÒSIT DEL DOCUMENT ECUMÈNIC DEL GRUP DE LES DOMBES (1997-1998)¹

Joan BUSQUETS

És just encara considerar els protestants com uns cristians que no creuen en la Mare de Déu i que no li tenen cap mena de devoció? És cert que Martí Luter va mantenir íntegra la fe de l'Església antiga sobre Maria? El Vaticà II, va acostar-se a les posicions dels reformats i va purificar el culte i les creences sobre Maria? La Mare de Déu és encara un dels principals obstacles en el diàleg ecumènic?

Aquestes i altres preguntes semblants tenen avui resposta des de la teologia, l'ecumenisme i la història de l'Església. El document que presentem i comentem només parcialment, ofereix una síntesi molt completa i de gran interès sobre l'estat de la qüestió mariana en el diàleg ecumènic actual. És el resultat d'un llarg procés de diàleg i estudi d'un grup permanent de teòlegs protestants i catòlics, i li han posat un títol que parla per ell sol: «Maria en el disseny de Déu i en la comunió dels sants» (1997-1998).²

---

1. Sigles i abreviatures: CC = Clàssics del Cristianisme; DC = *La Documentation Catholique*; Dd'E = *Documents d'Església*; DS = *Dictionnaire de spiritualité*; FTC = Facultat de Teologia de Catalunya; LG = *Constitució Lumen gentium*; MC = Pau VI, *Marialis cultus*; NRT = *Nouvelle Revue théologique*; UR = Decret d'Ecumenisme *Unitatis redintegratio*; WA = *Weimarer Ausgabe* (Obres completes de M. Luter, ed. alemanya); WCC = World Council of Churches; *Dombes/Maria* = Document del Grup de les Dombes sobre Maria; «Presentació», (I, II) = Presentació del document anterior signada pels dos copresidents del Grup (Pastor A. Blancy i Pare M. Jourjon), I: primera part; II: segona part.

2. El text català d'aquest document del Grup de les Dombes ha estat publicat en Dd'E 688 (1997) 673-704 i 712 (1998) 34-64. Les pàgines citades corresponen a aquesta edició. La mateixa traducció ha estat publicada a l'editorial Claret amb un doble apèndix: 1. Sobre els dogmes de la Immaculada i de l'Assumpció i 2. Petit florilegi d'oracions marianes d'Esglésies protestants (Barcelona 1999). L'original francès, *Marie dans le dessein de Dieu et la communion des saints* (París: Centurion – Bayard 1997 i 1998), ha estat també publicat en DC, 3 i 17 d'agost 1997 i 2 i 16 d'agost 1998.

La intenció del present article és presentar aquest document ecumènic del Grup de les Dombes, el primer text de diàleg interconfessional que tracta expressament de la Mare de Déu. Em proposo de fer un comentari del capítol «Les lliçons de la història», dins la primera part, «Una lectura ecumènica de la història i de l'Esclatura».

De fet, la valoració del paper de Maria en la doctrina i el culte és encara un dels grans problemes que dificulten el diàleg entre catòlics i protestants. Junta-ment amb el primat papal i la teologia del ministeri, constitueix un escull molt notable per al treball ecumènic.³

Els teòlegs del Grup de les Dombes s'han atrevit a envestir un tema «relati-vament nou en el debat ecumènic» que encara no ha entrat a cap ordre del dia dels diàlegs interconfessionals oficials. D'una banda, «Maria no ha estat mai causa de separació entre les Esglésies. Més aviat n'ha esdevingut la víctima, àdhuc l'expressió exacerbada» d'una ruptura irremeiable. En efecte, en la con-trovèrsia mariana s'hi reflecteixen molts altres factors de desunió.⁴ D'altra banda, «aquest tema és particularment conflictiu, tant per la seva situació en el conjunt de la fe cristiana, com per les reaccions afectives oposades que constantment ha provocat».⁵

1. *El Grup de les Dombes i el seu mètode ecumènic*

El Grup de les Dombes va néixer de la iniciativa del P. Paul Couturier (1881-1953), «profeta de l'ecumenisme espiritual». Aquest prevere de la diò-cesi de Lió figura entre els grans pioners del moviment ecumènic, des del camp catòlic, amb multitud d'iniciatives.⁶ Des de 1937, es reuneixen cada any al monestir cistercenc de Les Dombes un grup de teòlegs protestants i catòlics en sessions d'estudi, intercanvi teològic i de pregària. El seu mètode ecumènic es

3. Cf. C. MÁRQUEZ BEUNZA, «María en el diálogo ecuménico», en Juan BOSCH (dir.), *Dic-cionario de Ecumenismo*, Estella (Navarra): Verbo Divino 1998, pp. 254-257.

4. Cf. «Presentació», I, pp. 674-675.

5. *Dombes/Maria*, I. El Grup de les Dombes ha tocat aquest tema per intentar superar les divergències i proposar camins de conversió a les Esglésies; i també perquè «no vol deixar d'escoltar el seu temps per respondre a les urgències que s'hi manifesten». Una causa d'aquesta urgència ve «d'una recuperació desordenada de la pietat mariana mal fonamentada, que no fa sinó exacerbar les tensions que resten pel que fa a Maria en les nostres Esglésies» («Presenta-ció», I, p. 674).

6. L'abbé Couturier era un prevere de vida senzilla i amb moltes inquietuds. L'estada al monestir d'Amay-sur-Meuse el va fer entrar en el cercle ecumènic del cardenal Mercier. En la història de l'ecumenisme figura sobretot per haver iniciat l'*Octavari de pregària per la unitat de les Esglésies*, l'any 1934, fruit d'una convicció: la necessitat de pregar per la conversió de les diverses Esglésies. També va inspirar la reunió d'un grup ecumènic de reflexió permanent i animà l'inici de la comunitat de Taizè (Cf. M. VILLAIN, *Oecumenisme spirituel. Les écrits de l'Abbé Couturier*, Paris: Casterman 1963).

fonamenta en la convicció que la reconciliació de les Esglésies només pot arribar com a fruit de la conversió de cada una d'elles a Jesucrist. L'enfocament és clarament teològic: cercar l'essencial de l'evangeli a la llum de la persona de Crist. Això demana escoltar-se mútuament i sense desconfiances, ja que la conversió a Déu suposa convertir-se també els uns envers els altres sincerament. En l'aspecte doctrinal fan servir el mètode comparatiu: exposar la posició de cada confessió sobre un tema, constatar els acords i les divergències, proposar uns punts de conversió per a cada Església. Per altra banda, consideren essencial distingir entre els temes de fe en què cal una unanimitat indispensable i els que pertanyen a un legítim pluralisme teològic.⁷

Avui el grup és integrat per quaranta membres, aproximadament. Grup ecumènic independent, no té mandat de cap Església; els seus documents no tenen una autoritat institucional i tanmateix gaudeixen d'un ben guanyat prestigi teològic i espiritual pel seu rigor, obertura i capacitat de diàleg. Cada document del Grup de les Dombes s'acaba amb una crida a la conversió de les Esglésies, de cara al progrés ecumènic i a l'acostament de posicions considerades irreconciliables. És a dir, primer una conversió d'actituds, seguida després d'una conversió doctrinal, per a arribar a «la conversió de les Esglésies».⁸ Es tracta, doncs, d'un intent d'emulació espiritual, segons la intuïció inicial del P. Couturier. No és una proposta ingènua, sinó creativa, encara que no fàcil; se cerca que cadascú segueixi aquest camí com a resposta a l'actitud de l'altre que fa el mateix.⁹

7. El grup vol «fer la diferència entre el que demana la fe i el que permet la devoció», «Presentació», I, p. 675.

8. Cf. A. BLANCY, «Marie et la reforme. Les protestants et le document du Groupe des Dombes sur Marie», *NRT* 121 (1999) 23-40. En el document sobre Maria, la conversió d'actituds en els nús. 291-294 i 315-320; la conversió doctrinal, del núm. 227 al 288.

9. Segons el P. Bernard Sesboué, membre del Grup, la història d'aquest es pot dividir en tres períodes. En el primer (1937-1955), es tractava sobretot de conèixer bé les respectives posicions doctrinals en els temes bàsics, més enllà de tota deformació, simplificació i caricatura. Així s'estudià comparativament la doctrina de cada confessió, exposant la teologia de la justificació i la redempció, els sagraments i l'eclesiologia respectiva. En una segona etapa (1956-1970) es van publicar els resultats del diàleg teològic del grup en forma de tesis: sobre el pecat original, la mediació de Crist i el ministeri eclesial, l'Església com a Cos de Crist, l'autoritat pastoral, l'apostolicitat, el sacerdocí, la doctrina sobre l'Esperit Sant, la intercomunió, la successió apostòlica i la comunió dels sants. A partir de 1970, s'inicià un nou període, marcat per la intervenció oficial de l'Església catòlica en els debats ecumènics i per la intenció de fer arribar les grans qüestions a tot el poble de Déu. Això es concretà en aquests documents: «Vers une même foi eucaristique?» (1971), «Pour une reconciliation des ministères» (1972), «Le ministère épiscopal» (1976), «L'Esprit-Saint, l'Église et les sacrements» (1979), «Le ministère de communion dans l'Eglise universelle» (1985). Cf. B. SESBOUÉ, «Groupe des Dombes», en *Dictionary of the Ecumenical Movement*, Geneve: WCC Publications 1991, pp. 445-446; J. BOSCH (ed.), «Grupo de Dombes», *Diccionario de Ecumenismo*, pp. 134-136. Tots els documents del Grup de les Dombes s'han agrupat en dos volums: *Pour la communion des Églises (1937-1987)* i *Pour la conversion des Églises*, Paris: Centurion 1988 i 1991 respectivament.

2. Estructura del document de les Dombes sobre Maria

El títol del document és molt significatiu i en revela la intenció teològica: «Indica una doble entrada on es creuen com un eix vertical i un eix horitzontal: *Maria en el disegni de Déu* cerca de situar la Verge en el misteri de l'obra salvadora per raó de la seva proximitat al Fill de Déu que esdevindrà el seu. *Maria en la comunió dels sants* vol precisar el seu lloc en l'Església del cel i de la terra, en companyia dels sants de tots els llocs i de tots els temps que són els fidels.»¹⁰ La doble afirmació d'aquest títol, però, no expressa el contingut del document o les seves parts i capítols, sinó la seva orientació: situar Maria «en el misteri de l'obra salvadora» i, alhora, precisar «el seu lloc en l'Església». O més breu: «la mare de Déu és a la vegada la germana dels creients».¹¹ És just que el títol donat al document de Dombes ens faci pensar en l'encapçalament que el Vaticà II posa en el seu text marià, el darrer capítol de la *Lumen gentium*: «Maria, en el misteri de Crist i de l'Església».¹²

El document ecumènic que ens ocupa és un text esplèndid, pel mètode rigorós, per l'abast doctrinal i per l'estimulant proposta de conversió-reforma que, a partir de la reflexió sobre Maria, adreça a les Esglésies. Però, a més, és un escrit d'un oportú to espiritual i àdhuc d'una sorprenent bellesa, característiques a què no ens tenen acostumats altres textos oficials, sobretot de caràcter jurídic o doctrinal, més allunyats de les sensibilitats de l'esperit. Amb molta traça els autors han sabut trenar perfectament les afirmacions bíbliques sobre Maria amb les qüestions doctrinals i les formes de culte i de pietat. Tot el document ve encapçalat, a tall de lema introductori, per les paraules del *Magnificat*, el text «mariològic» per excel·lència, el càntic bíblic de Maria que, posat aquí, resulta una veritable «marca d'origen»; una síntesi teològica molt encertada del lloc que ella ocupa en la Història de la Salvació i, a la vegada, de l'autoconsciència que ella mateixa té d'aquest lloc, com a serventa dòcil del Senyor, en la qual ell ha obrat marevelles. Autèntic pregó i resum de tot l'evangeli, el Càntic de Maria (que diàriament proclamem a l'hora de les Vespres), ha estat posat al llindar d'aquest document que signen protestants i catòlics, com per deixar clar de bell començament que exclusivament és Déu qui salva, i que Maria també és redimida, enmig dels pobres enlairats per Déu: «La meua ànima magnifica el Senyor, el meu esperit celebra Déu que em salva...» (Lc 1,46-55).¹³

10. «Presentació», I, 674.

11. *Ibidem*. Maria està prop de Déu, «en la comunió dels sants», és una expressió de Luter que aquest document manlleua pel seu títol (cf. *Dombes/Maria*, 59).

12. Constitució Dogmàtica sobre l'Església LG, cap. VIII: «La benaurada Verge Maria Mare de Déu en el misteri de Crist i de l'Església», Roma 1964.

13. Iniciar el document amb el *Magnificat*, també ens porta el record del tractat principal de Martí Luter sobre la Mare de Déu, el *Comentari al Magnificat*, l'escrit en què hi ha més restes del Luter catòlic i de la seva formació espiritual al convent. Cf. J. BUSQUETS, «Introducció», en Martí LUTER, *La llibertat del cristià i altres escrits* (CC, 62), Barcelona 1996, pp. 37-39, n. 87.

El document de les Dombes té dues parts que, tot i que s'han publicat per separat, formen una unitat. La primera en 1997 i, un any just després, la segona. La raó d'aquestes dues parts, i especialment el fet que s'hagi publicat la primera sense esperar l'altra, ve justificada en la presentació que en fan els dos copresidents: «La primera part té una unitat i és vàlida per ella mateixa.» No és un simple preàmbul per a tractar després els contenciosos encara existents, tot i que hi prepara. La relectura de la història i de l'Escriptura, feta conjuntament per cristians protestants i catòlics, com una cançó a dues veus, ha resultat tan il·luminadora que va semblar un treball prou madur per a fer-lo conèixer a les Esglésies i donar-lo a la llum. Hem escrit junts la història de «la nostra fe comuna» i junts hem resseguit aquesta història per treure'n les lliçons.¹⁴

La primera part porta aquest títol: «Una lectura comuna de la història i de l'Escriptura», i ha estat concebuda talment així, un repàs del lloc de la Verge Maria a través de la història de l'Església (cap. I). Els teòlegs del Grup de les Dombes relacionen esplèndidament la fe, la teologia i la pietat marianes, des de l'Església antiga, en la fe que ens és comuna, passant per l'Alta Edat Mitjana, fins a l'envaïdora pietat mariana del final d'aquesta època. Donen un tractament extens a la posició de la Reforma del segle XVI, amb la resposta de part de Trento i de la Reforma catòlica dels segles XVI-XVII, fins a exposar el lloc donat a Maria en els segles XIX i XX, tant entre els catòlics com entre els protestants. «El testimoniatge de l'Escriptura i la confessió de la fe» (cap. II) es desenvolupa en tres articles: dona del nostre món i filla d'Israel; Mare de Jesús, el Fill de Déu; i el lloc de Maria en la comunió dels sants. En aquest darrer apartat hi trobem l'únic esment que es fa de les Esglésies ortodoxes, les quals veneren Maria com la *Panagia*, «la tota santa», enmig dels sants.¹⁵

La segona part del document del Grup de les Dombes porta el títol de «Les qüestions controvertides i la conversió de les Esglésies» i també va precedit d'una introducció signada pels copresidents, que aquesta vegada és encara més extensa que la de la primera part.¹⁶

Les qüestions que fan dificultat i que són objecte de divergència entre les Esglésies són exposades amb tota la claredat possible. Es tracten quatre temes conflictius: la «cooperació» de Maria a la salvació; la virginitat perpètua i l'expressió dels «germans de Jesús» en el NT; els dos dogmes definits modernament per l'Església catòlica: la Immaculada i l'Assumpció; i, finalment, la invocació de Maria (i dels sants).

14. «Presentació», I, 674-675. Cf. JOAN PAU II, «La veritat històrica sobre Luter» (1983): «L'aclariment de la història, que s'adreça al passat en el seu significat que encara perdura, ha d'anar al mateix pas amb el diàleg de la fe que emprenem per cercar la unitat. Aquest diàleg troba la seva base sòlida en allò que ens uneix, fins i tot després de la separació» (*Dd'E* 379 [1983] 1281-1286).

15. *Dombes/Maria*, 202.

16. La «Presentació», II del Pastor A. Blancy i el Pare M. Jourjon ocupa quasi cinc pàgines. Cf. *Dd'E* 712 (1998) 34-38.

La primera qüestió —*la cooperació de Maria a la salvació*—, constitueix un dels temes majors de discrepància doctrinal entre protestants i catòlics. Partint de la tesi original de la Reforma luterana, la justificació per la fe en Crist, l'únic Salvador (*sola fides, solus Christus*), és lògic que l'afirmació catòlica de la «cooperació» de Maria a la salvació dels homes provoqui serioses reserves. Tanmateix, el terme «cooperació» és utilitzat pel Vaticà II, en la seva constitució central, *Lumen gentium*, que té una decidida orientació ecumènica. Però no accepta el títol de «Corredemptora» que la teologia catòlica també considera equivocat i que, a partir del Concili, ha estat abandonat en els documents oficials de l'Església catòlica.¹⁷ En efecte, el contenciós més greu amb els protestants respecte a Maria és perquè ells pensen que és posada al mateix nivell de Crist, l'únic redemptor.¹⁸ En el document que ens ocupa, aquest contenciós és exposat amb tota claredat. El mètode que segueix el Grup de les Dombes és l'habitual: primer exposa «la convicció protestant», continua amb «la convicció catòlica», i acaba amb un tercer punt —«Vers la reconciliació»—, en què es fa un notable esforç ecumènic, fonamentat en una excel·lent teologia sobre la gràcia de Déu i la resposta humana.¹⁹ En nom de l'ecumenisme recomana de no utilitzar l'expressió «Maria mitjancera».²⁰ També de part catòlica s'insisteix que aquest títol aplicat a Maria ha constituït «un malentès de molta importància», en utilitzar-se al marge de la comunió dels sants. Queda clar, però, que «amdues Esglésies estan d'acord sobre l'única mediació de Crist (*solus Christus*) i la justificació dels pecadors que Crist procura (*sola gratia*)», i encara afirmen de forma contundent que «utilitzen aquesta doctrina com a criteri d'autenticitat per a jutjar la pràctica de l'Església respecte als sants i a Maria».²¹ La cooperació de la Mare de Déu, doncs, només pot ser acceptada si

17. El Vaticà II afirma que Maria «ha cooperat d'una manera ben bé única a l'obra del Salvador» (LG, 61). També accepta que sigui invocada amb el títol de «Mitjancera», títol que, entès com cal, res no lleva a l'únic mitjancer, que és el Crist (cf. LG, 62).

18. Molts protestants reaccionen amb «agressivitat» sobre qualsevol intervenció de Maria en la redempció, «com si estés en joc l'essència més profunda del seu cristianisme» (Cf. M. J. LE GUILLOU, *Mariologie et protestantisme*, Paris 1963). Karl Barth censura aquest paral·lelisme i «rivalitat» entre la mare i el fill en la redempció i «la titllava d'heretgia, ja que ve a donar pel cas de Maria un paper determinant al ser humà en la seva pròpia salvació» (BLANCY, *Marie et la Réforme*, 27; Cf. *Dombes/Maria*, 208). Sobre el camí marcat pel Vaticà II, i seguit actualment per la Santa Seu, de no definir nous dogmes marians, cf. *ibíd.*, 210, n. 10.

19. *Dombes/Maria*, 214-227. El text cita repetidament Luter (*La llibertat del cristià*) i també, naturalment, sant Pau i sant Agustí.

20. «Demana als catòlics d'evitar aquest terme i als protestants de recordar-se, quan el troben en algun text oficial catòlic, que llurs germans no qüestionen pas l'única mediació de Crist» (*Dombes/Maria*, 210).

21. Cf. *ibíd.*, especialment n. 12: «El problema és afirmar l'única mediació de Crist, de tal manera que totes les "mediacions" en l'Església, no solament no distreuen de la seva única mediació, sinó que la comuniquen i l'exalcen» (per a la relació entre l'única Mitjancera de Crist i les «derivades», vegeu *The One Mediator, the Saints, and Mary. Lutherans and Catholics in Dialogue*, de la Comissió de diàleg luterano-catòlica dels Estats Units, 1992, nn. 56 i 70).

s'harmonitza i, per tant, se subordina a l'única obra del Salvador i es posa al nivell de la de tots els membres de l'Església:

«La cooperació de Maria ha jugat un paper únic, en el seu lloc, en la gràcia i per la fe, principalment en el naixement i en la mort de Jesús. Maria ha cooperat per la resposta de la seva fe, com tot ésser justificat, a través de la seva obediència...»²²

L'últim capítol –el IV–, en la línia que ens té acostumats el Grup de les Dombes, porta el títol de: «Per la conversió de les Esglésies». Respon al mètode teològic propi del mateix Grup, que recolza en la convicció que la reconciliació i la unitat de les Esglésies només pot arribar pel camí de la conversió de part de les diferents confessions. Primer tracta de «La conversió catòlica» (demana un canvi d'actitud, una conversió doctrinal i una conversió del culte marià).²³ Segon, de «La conversió protestant»: conversió d'actitud, conversió doctrinal, i Maria en la lloança i la pregària cristianes.²⁴

3. Les lliçons de la història

En aquest document, els teòlegs del Grup de les Dombes han volgut donar un relleu especial a la part històrica, i, més en concret, a la «mariologia» dels pares de la Reforma i a la «resposta» dels teòlegs de la part catòlica.

Vet aquí un document teològic i ecumènic que dóna prioritat a la història. En efecte, els teòlegs de les Dombes comencen per exposar de forma notablement extensa la història sobre el tema marià, àdhuc abans de la lectura comuna de l'Escriptura. Han pres aquesta opció a consciència, allixonats per treballs ecumènics anteriors del mateix grup. En efecte, quan hom llegeix l'Escriptura sobre un tema concret, l'estudi bíblic es troba condicionat per les discrepàncies confessionals d'altres èpoques, i fins d'avui. Llegim la mateixa Bíblia, però cada confessió ho fa a partir de la seva tradició doctrinal i espiri-

22. *Dombes/Maria*, 226. Cf. «Comment articuler la coopération du chrétien à la grâce, la "cooperation" de Marie et la "cooperation" de l'Église à l'oeuvre du Sauveur?»: J.-M. HENNAUX, «Le document du Groupe des Dombes sur la Vierge Marie», *NRT* 121 (1999) 46ss.

23. Em semblen interessants les orientacions per al culte marià, on es repeteixen les quatre exposades per Pau VI en la *Marialis cultus* per a legitimar el culte i la pietat envers Maria: orientació bíblica, litúrgica, ecumènica i antropològica: «Maria constitueix un model no en el seu mode de vida, avui sobrepassat, sinó en una fe coratjosa i en el seu amor actiu» (*Dombes/Maria*, 306; Cf. *MC*, 37).

24. Els protestants responen a les grans qüestions doctrinals de la «cooperació» (l'exposen com «la resposta activa de Maria»), als dos dogmes catòlics recents i a la virginitat perpètua. Pel que fa a la pregària a Maria, tema sempre difícil en la tradició protestant, la seva posició es pot resumir així: mai adoració (desviació mariològica); però sí cal donar lloc a Maria en el misteri de la salvació i de la comunió dels sants, i situar-se més a prop de la tradició de tota l'Església (*Dombes/Maria*, 328-329).

tual. Un aclariment previ esdevé indispensable. És bo de fer memòria i resseguir la tradició que ens és comuna, la del primer mil·lenni, i com s'expressava la fe en les confessions de l'Església indivisa (antiga). És a dir, la fe dels articles del Credo que encara avui professem en comú (encara que les interpretacions puguin ser diferents, perquè són condicionades pels desenvolupaments de la història posterior). És en aquest marc de la fe comuna del primer temps que, després, podem llegir els textos de l'Esriptura que parlen de Maria (cap. II).²⁵

Algunes afirmacions doctrinals sobre Maria no estan lliures de mancances. Cada vegada es reconeix més que cal que el teòleg tingui una *certa competència històrica* per a exercir bé la seva funció. El teòleg competent observa el desgast d'algunes afirmacions doctrinals després d'un quant temps, i la història l'ajuda no tant a relativitzar com a precisar. El vertader progrés doctrinal per a aprofundir i expressar millor les afirmacions del Magisteri, que eren justificables en un moment històric, només s'aconsegueix amb el temps i amb un estudi rigorós.²⁶

L'objecte de la teologia és comprendre la Paraula de Déu, i això demana entrar en la història. És la dinàmica de l'encarnació.²⁷

4. El lloc de Maria en l'Església abans dels reformadors

La Reforma protestant, contra el que es creu ordinàriament, no fou antimariana en els seus orígens. Els reformadors del segle XVI acceptaven plenament la doctrina que sobre Maria van determinar els primers concilis. Martí Luter no rebutjà cap veritat doctrinal sobre la Mare de Déu, mai no va suprimir el seu culte i va deixar-nos escrit l'excel·lent *Comentari al Magnificat*.²⁸

Tanmateix, el divergent enfocament de la teologia protestant sobre la Mare de Déu arrenca des dels inicis de la Reforma. Si Luter no suprimeix cap veritat de fe sobre Maria, sí que reacciona amb fúria contra un cert tipus de devoció mariana que domina al final de l'Edat Mitjana. La raó d'ell és de pes: el perill d'enfosquir el títol d'únic mediador que pertoca a Crist. Al llarg dels anys, tant per a Luter com per a Calví, la veneració a Maria arriba al mínim, i en les seves respectives Esglésies quasi és oblidada en la pràctica. És legítim afirmar que «un cert conflicte amb Maria» ha estat una característica generalitzada en

25. *Dombes/Maria*, 2 i 3 (p. 676).

26. Cf. J. RATZINGER, *La vocación eclesial del teólogo*, Instrucció de la Congregació para la doctrina de la fe, 1990, núm. 24.

27. Cf. J. BUSQUETS, «Presentació», en *Fe i teologia en la història*, Miscel·lània en honor del P. Evangelista Vilanova, Barcelona: FTC – Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1997, pp. 5-6.

28. *Das Magnificat. Verdeutscht und ausgelegt durch D. Martin Luther* (WA, 7, 544-604). Trad. catalana, introducció, comentari i notes en LUTER, *La llibertat del cristià*, 91-155.

les comunitats eclesials de la Reforma, que han anat alimentant un clima de prevenció.²⁹ De fet, la «mariologia» i el culte a Maria han estat considerats l'assignatura pendent de les comunitats protestants.³⁰ Com s'explica que els cristians evangèlics, tan fidels a l'Escriptura, hagin deixat de banda el testimoni bíblic sobre Maria? Avui, més enllà de la polèmica, des de les dues bandes, hom es pregunta sobre la raó d'aquest silenci protestant sobre Maria i quan va començar.³¹

El capítol primer del document de les Dombes –«Les lliçons de la història»– s'inicia amb l'exposició del lloc de Maria en l'Església antiga, i tracta primer sobre les confessions de fe, a continuació sobre els escrits principals dels Pares de l'Església i acaba amb els «apòcrifs» del Nou Testament, una literatura molt particular «que ha jugat un paper important en el desenvolupament de la devoció mariana, en la litúrgia i en el culte».³²

En les professions de fe, no és que es tracti directament de Maria, sinó que surt només quan es parla del Crist. Així des d'Ignasi d'Antioquia (vers l'any 110) fins als grans concilis ecumènics, la menció de Maria verge que fa l'Església és per a confessar amb rectitud la fe en Jesucrist, Fill de Déu.³³ Pròpiament el nestorianisme era una heretgia cristològica i en el concili d'Efes no es va definir cap «dogma marià». Maria és intitulada legítimament *Theotokos*, com a conseqüència de la *unió hipostàtica* que es refereix a la unitat de l'element diví-humà de Jesucrist, i, per aquesta unitat de persona, Maria és «Mare de Déu».³⁴ El document constata que l'Església dels Pares es dividí a propòsit dels dogmes d'Efes i de Calcedònia i per la teologia de les imatges, però no presenta cap discòrdia en la fe sobre la Verge Maria.³⁵

A l'Edat Mitjana, especialment a partir del segle XI, s'escriu molt sobre Maria, i apareix la fórmula *De Maria nunquam satis*, atribuïda a sant Bernat, sense fonament explícit. Tanmateix l'eslògan expressa molt bé «l'envaidora pietat mariana de l'època».³⁶ Resta clar, però, que el culte a Maria pot ser de més veneració que als altres sants, però mai no és equiparat al culte diví.

Els autors dels segles XII I XIII se centren en tres qüestions majors, que seran seguides per la mariologia catòlica a través dels segles fins avui. La pri-

29. Cf. S. DE FIORES, *Maria nella teologia contemporanea*, Roma 1978, pp. 73-74.

30. Cf. M. J. LE GUILLOU, *Mariologie et protestantisme*, Paris 1963.

31. El pastor Blancy també s'interroga sobre si l'oposició dels protestants és una simple reacció contra les exageracions catòliques, o una convicció íntima i raonada des de la pròpia teologia. Cf. BLANCY, *Marie et la Réforme*, 25.

32. *Dombes/Maria*, 8.

33. Cf. *Dombes/Maria*, 15 i 16.

34. *Dombes/Maria*, 17. Cf. P.-TH. CAMELOT, *Efeso y Calcedonia*, Vitoria 1971; M. SIMONETTI, «Efeso 431», dins *Diccionario Patrístico y de la Antigüedad Cristiana*, Salamanca 1991, pp. 683-684. J. BUSQUETS, *Les heretgies en l'Església Antiga*, Barcelona: FTC 1998, p. 37.

35. *Dombes/Maria*, 16.

36. *Dombes/Maria*, 43; cf. n. 40.

mera sobre *la concepció immaculada*. El tema prendrà volada teològica sobretot amb Duns Escot. La segona sobre l'accés de Maria a la vida eterna: *l'Assumpció*. La tercera qüestió és el paper que Maria pot exercir a favor dels fidels. Ella «és considerada com la que transmet els mèrits de Crist als creients»: *mediatrix* o *cooperatrix*, «sota la reserva tanmateix d'una estricta subordinació cristològica». La pietat mariana que propugna el monaquisme medieval –de Cluny als franciscans–, expressada en multitud d'oracions i cants, com ara la *Salve Regina* o *les lletanies*, tendeix a l'exaltació i a la confiança absoluta en el paper de Maria.³⁷ Al final de l'Edat Mitjana hi ha un cert desbordament, amb una pietat mariana molt popular, però força arriscada i cada vegada menys controlada teològicament.³⁸

5. La Mare de Déu en els primers teòlegs de la Reforma

El pensament de Martí Luter i dels reformadors del segle XVI sobre la Mare de Déu (i, per tant, el de les Esglésies que ells van iniciar) es pot descriure en un doble vessant: de bell començament, Luter no nega cap dels punts de la fe catòlica mariana i Maria ocupa un lloc prou important. Però molt aviat la importància de Maria «disminueix per raons de polèmica confessional». De fet, l'actitud dels reformadors envers Maria és ambivalent: d'un cantó «defensen una posició polèmica envers la pietat mariana de l'Edat Mitjana»; per l'altre manifesten «una interpretació positiva de la persona de Maria».³⁹

La Reforma no pretén tenir una unitat doctrinal. Tanmateix hi ha una coincidència quasi completa en els temes centrals de la nova fe (*sola gratia, solus Christus; l'Esriptura com a principi formal; la interpretació espiritual de l'Església i la reducció dels sacraments*). El de Maria, però, no era un tema central, i cada reformador té la seva «mariologia».

a) Martí Luter († 1546)

Pel que fa al pare de la Reforma, ja hem esmentat el seu bon *Comentari al Magnificat*. Sense que puguem afirmar que Luter subresurt entre els grans cris-

37. «A mesura que la cristologia medieval interpreta el Crist com a jutge, Maria troba el seu paper de "reconciliadora del món", àdhuc de "salvadora", sense que aquestes concepcions hagin rebut un aval dogmàtic» (*Dombes/Maria*, 48).

38. Cf. *Dombes/Maria*, 51.

39. *Dombes/Maria*, 52 i 53. Ja abans de la Reforma, la *Devotio moderna*, amb la seva pietat cristocèntrica, subjectiva i plena de sentiment, va començar a corregir les exageracions del *marianisme* medieval. Així ho fan Kempis i Gerson. Aquest, en el seu *Comentari al Magnificat*, parla sobretot de la funció il·luminadora de Maria, de cara a simplificar i unificar la vida espiritual. Cf. A. COMBES, «La doctrine mariale du chancelier Jean Gerson», en S. DE FIORES, *Maria nella vita spirituale della Chiesa* (Apunts), p. 56, n. 39.

tians devots de la Mare de Déu, sí que parla sovint de la Verge Maria en els seus escrits, tracta de la imitació de Maria i de la seva lloança, i té vuitanta sermons de tema marià.⁴⁰

En els primers anys del trencament, Luter conservava la fe en la maternitat divina de Maria, en la seva santedat privilegiada, en la virginitat perpètua i en la seva intercessió. Però de bell començament negava qualsevulla participació i mediació d'ella en l'obra redemptora. També honora la Mare de Déu, però vol evitar l'exaltació exagerada que arracona el Crist, únic mediador i intercessor a favor dels homes.⁴¹

Luter manté una pietat marcada encara per la teologia mariana de l'època juvenil i en concret per la formació rebuda amb els agustins. Després, però, revisa la seva religiositat mariana d'acord amb els principis teològics de la Reforma que ha iniciat. Així considera indispensable l'orientació cristocèntrica de tot el seu pensament marià: Maria només ha de ser venerada pel seu exemple i «mai no ha de ser tinguda per la igual a Crist, com és el cas dels desbordaments marians de l'Església medieval».⁴²

«Obsessionat pel principi de la *sola fides, sola gratia*, Martí Luter no tracta de virtuts, prerrogatives o mèrits de Maria, sinó tan sols de la misericòrdia de Déu que actua en ella. Maria és solament un model de cristiana: ens ensenya com hem d'estimar, lloar Déu i deixar-nos portar per ell. Maria no es gloria de res, ni de la seva virginitat, ni de la seva humilitat, sinó només de la bondat de Déu (*La veritable humilitat no ho sap que és humil, diu amb agudesia*). Maria és benaurada perquè Déu l'ha mirada. Més que a lloar-la, ja que en ella mateixa no és res, el reformador de Wittenberg ens exhorta a reconèixer i a cantar la misericòrdia de Déu envers aquella noia plena de fe i a abatre la supèrbia dels qui confien en les seves obres.»⁴³

En canvi, accepta una funció *didàctica* de Maria. Sotmesa totalment a Déu, és un model perfecte per a tot cristià i cristiana.⁴⁴

El document ecumènic que comentem exposa les sis perspectives que Luter dóna als seus escrits sobre Maria. La primera, la *perspectiva cristològica*: la teologia mariana ha de restar sempre sotmesa a la cristologia; Maria no té cap funció soteriològica, sinó que és una cadena de la història de la salvació i una figura de la condició creient. La segona, la *maternitat divina*: és el títol més

40. Cf. DE FIORES, *Maria nella teologia contemporanea*, 83.

41. El Vaticà II acceptarà el títol de *Mitjancera*, enmig d'altres; però afirma amb contundència que «...tot això s'entén en el sentit de no llevar ni afegir res a la dignitat i a l'eficàcia de l'únic Mitjancer: Crist» (LG, 62).

42. *Dombes/Maria*, 61. Luter va conservar tota la vida una sentida veneració envers Maria. Però per a ell restà una qüestió secundària. Com tantes vegades, és radical en el pensament teològic però moderat en la pràctica pastoral: no vol escandalitzar i ho recomana als pastors, que celebrin les festes que desitgin els seus parroquians. Ell en manté tres: l'Anunciació, la Visitació i la Purificació. Cf. *ibíd.*, 54.

43. Cf. BUSQUETS, «Introducció», en LUTER, *La llibertat del cristià*, 37-38.

44. El Vaticà II ensenya: «Figura de l'Església, i model perfecte de fe i d'amor» (LG, 63). Cf. també B. GHERARDINI, *La Madonna in Lutero*, Roma 1967.

gran de Maria. Luter fa dir-li: «Sóc l'obrador, però no tinc res a afegir a l'obra; per això ningú no ha d'honorar o lloar en mi la Mare de Déu, sinó lloar en mi Déu i la seva obra.» La tercera, la perspectiva *eclesiològica*: analogia entre el destí de Maria i el de l'Església. Accepta el títol de «Mare de l'Església», perquè és mare de tots els fills que naixeran de l'Esperit Sant. La quarta perspectiva, la de la *immaculada concepció*: l'enfoca des de la santedat de Maria i el pecat, i no hi veu fonament bíblic; aleshores desplaça la qüestió a Crist. Ell ha tingut un naixement humà i sense pecat. La cinquena perspectiva: l'*assumpció*. Luter afirma que Maria és al cel, està prop de Déu, en la comunió dels sants. Però defuig l'explicació tradicional i declara impossible comprendre'n els detalls.⁴⁵

b) Zwingli i Calví

Aquests dos reformadors coincideixen en l'orientació cristològica de fons de la teologia luterana sobre Maria. Tanmateix tenen algunes diferències i aporten aspectes nous, ben originals.

Huldrych Zwingli († 1531) parla força de la mare de Déu i legitima una pietat mariana ben entesa. Accepta la virginitat perpètua de Maria, que vincula al misteri de l'encarnació. En canvi, parla poc de Maria mare: per a ell és més aviat receptora, sense funció mitjancera ni cooperadora. No accepta tampoc la concepció immaculada i la considera una qüestió sense relleu, que no té importància ni base bíblica. Si l'anomenem *immaculada* «és per la seva fe i la seva obediència exemplars, que la fan figura del creient». El reformador de Zuric reprèn el tema de Maria figura de la diaconia eclesial: «la pietat mariana ha de reconduir l'Església a la seva tasca caritativa i social».⁴⁶

El reformador de Ginebra, Joan Calví († 1564), és el qui menys parla de la Mare de Déu.⁴⁷ Més radical i més sistemàtic que Luter, afirma la dimensió històrica de Maria com a exemple d'allò que ha de passar en tot cristià.⁴⁸

45. *Dombes/Maria*, 55-59. Al final de la seva vida, predicava contra la festa de l'Assumpció, ja que creia que portava perjudici a l'Ascensió de Crist: «Maria és sempre un personatge històric, no una figura dogmàtica.» K. Barth reaccionà també durament contra la definició de l'Assumpció, que considerava un *atemptat a la glòria de Déu i a la sobirania de Jesucrist* (cf. DE FIORES, *Maria*, 79).

46. Cf. *Dombes/Maria*, 62-64. Aquest tema de la diaconia de Maria el recupera de la teologia medieval. Zwingli manté les festes de l'Anunciació, l'Assumpció, la Candelera, els tocs de l'Àngelus i la part bíblica de l'Ave Maria, només com a salutació, no com a pregària d'intercessió (ibíd., 64).

47. Sobre el tema de Maria, Gherardini retreu «la negativa influència del calvinisme en el luteranisme posterior». Cf. B. GHERARDINI, «Un segno dei tempi. Orientamenti mariologici del protestantesimo moderno», *Mater Ecclesiae* 1 (1965) 164-165.

48. Al costat de Maria, revaloritza la figura de Josep, que també «conservava totes aquestes coses en el seu cor» (*Dombes/Maria*, 65, n. 72).

Accepta la seva virginitat, que és obra de l'Esperit Sant en ella. La significació dogmàtica de Maria, Calví la desplaça vers l'Església, bo i afirmant que aquesta és la nostra mare. La novetat en Calví és que atribueix a Maria «una funció primordial de *formadora* i de *pedagoga* de la salvació i de la fe». ⁴⁹ L'accent cristològic de la tesi mariana de Joan Calví queda ben palès: Maria és definida *Mare del Fill de Déu*. L'important és la filiació divina de Jesús, no la maternitat de Maria. ⁵⁰ D'acord amb la importància que dóna a la dimensió ètica de la vida cristiana, Maria és per a Calví «un model ètic». I afirma que «cal exhortar la comunitat a la imitació de Maria, no a la seva adoració». ⁵¹

En definitiva, doncs, els teòlegs de la Reforma conservaren bona part del que sobre Maria havia cregut la tradició antiga. Però, en el seu esforç pastoral per purificar el cristianisme dels abusos i per l'enduriment –i aïllament– del nucli de la seva teologia (*solus Christus, sola gratia*), progressivament van arribar a una posició minimalista pel que fa a Maria, bo i refusant la seva intercessió i qualsevol tipus d'invocació adreçada a ella. Per aquest camí, igual que amb el culte als sants (que consideren superstició, ocasió d'enriquiment, etc.), els protestants en general van arribar a un menyspreu envers qualsevol classe de culte a la Mare de Déu. ⁵²

5. Els teòlegs de la Reforma catòlica i de la Contrareforma

En aquesta època històrica la mariologia pren nova embranzida i «un nou color», primer «poc tenyit de polèmica», però, a partir del segle XVII, cada vegada més marcat de l'esperit de controvèrsia. A inicis del segle XVI, abans de Trento, *la justificació per la fe, sense les obres de la llei* –que és doctrina paulina–, era accentuada sobretot pels corrents espirituals cristocentristes i biblistes que maldaven per la reforma de l'Església i que són coneguts amb el nom genèric d'*evangelisme*. ⁵³

El *Concili de Trento*, sobre els temes majors, buscà una contundent clarificació doctrinal i decidí definicions que portaren irremeiablement a la ruptura amb els reformats. Però fou discret pel que fa a la doctrina sobre Maria. No va prendre cap decisió dogmàtica fonamental sobre la Mare de Déu. A nivell de la pràctica religiosa mariana confirmà la d'abans del concili. ⁵⁴

49. *Ibid.*, 66.

50. Cf. *ibidem*.

51. *Ibid.*, 67. Ensenyament repetit en el Vaticà II: «La veritable devoció a Maria rau [...] en la imitació de les seves virtuts» (*LG*, 67).

52. Els protestants van deixar de resar l'*Avemaria*, àdhuc en la part que accepten com a bíblica.

53. Cf. V.-M. CAPDEVILA, *Liberación y divinización del hombre*, II, Salamanca 1994, p. 140.

54. Cf. *Dombes/Maria*, 70. Segons l'esmentat mariòleg De Fiores, fou el radicalisme protestant que va portar a la reacció catòlica i a la consegüent explosió de marianisme en l'època

Després del tridentí –a finals del segle XVI i al XVII– la devoció a Maria i als sants coneix un desenvolupament molt gran. El document de les Dombes diu que es pot parlar d'«un segle marià». Maria –juntament amb l'Eucaristia– esdevé la bandera del catolicisme de la Contrareforma i del combat per la fe contra els heretges.⁵⁵ A partir de la guerra dels Trenta Anys (1618-1648), amb la confrontació entre confessions, aquesta tendència creix i es consolida en el catolicisme, mentre els protestants reaccionen en la línia excessivament reduccionista. La vida espiritual del fidel catòlic pren una orientació prioritàriament mariana i Maria és la intermediària que facilita l'itinerari cristià. El document tracta de «formes excessives», i concreta que arriben fins a l'«esclavatge marià», sense que siguin de difusió general. També estableix un cert paral·lelisme i concurrència amb les formes cristològiques luteranes com el «joiós intercanvi» de conjugalitat entre Crist i el creient.⁵⁶

Hom pot distingir tres nivells: pietat popular, elit devota i preocupació sàvia i crítica d'alguns.⁵⁷ En el segle XVII, en el camp catòlic, «estimulada per la pastoral d'evangelització posttridentina», la pietat mariana ofereix moltes pràc-

---

de la Contrareforma (*Maria*, 57-58). Tanmateix no sembla pas la raó veritable. Trento va ser aplicat posteriorment en clau de «restauració». Va prevaldre el corrent inflexible en la defensa de la fe, mentre els catòlics més dialogants, els cardenals Contarini i Pole i els teòlegs Gropper i Pflug perdien la batalla. Pole, president del concili, recomanava als bisbes que llegissin Luter sense prevenció, cosa que la majoria no van fer mai. No van saber donar una resposta prou serena i justa als requeriments luterans. Calia no coincidir amb els heretges ni en les paraules. Aquesta diferència de llenguatge no és banal, i va engrandir l'abisme entre protestants i catòlics (Cf. CAPDEVILA, *Liberación y divinización del hombre*, II, 141-142). Per a la teologia controvertida, vegeu E. VILANOVA, *Història de la Teologia cristiana*, II, Barcelona: FTC 1986, pp. 377-382.

55. Maria és invocada com a protectora dels fidels, victoriosa en tots els combats. Especialment després de la victòria de Lepant (1570), quan Pius V estableix la festa del Roser a tot el món («Mare de Déu de la Victòria»). Omnipresent en els santuaris, pelegrinatges i predicacions, especialment en països catòlics fronterers amb el protestantisme o de forta barreja confessional, amb els jesuïtes i caputxins al davant. Multitud de confraries i de congregacions marianes a finals del s. XVI (a Catalunya mateix, en concret a Girona, la Congregació Mariana dels jesuïtes data de 1597. Cf. J. BUSQUETS, *La Catalunya del Barroc*, Barcelona 1994, pp. 590-609).

56. Cf. *Dombes/Maria*, 76. Entre les associacions catòliques a què De Fiores atribueix un *marianisme exacerbant*, sobretot en les fórmules d'oblació a Maria, assenyalava les «Congregacions Marianes» (fundades pel jesuïta P. Leunis, aprovades en 1587 per als estudiants del Col·legi Romà), la «Vita mariana» (de la carmelita flamenca Maria de santa Teresa, en 1669), que parla de la *voluntat de Maria*, del *regne de Maria*; i l'esmentat «Esclavatge marià» (1668, del card. De Bérulle a sant Lluís M. Grignon de Montfort). Cf. també VILANOVA, *Història de la Teologia*, II, 539-542.

57. Entre els crítics destaca Pascal, amb la *Neuvième lettre* de les Provincials contra el «marianisme» d'alguns jesuïtes; però també Bossuet, que arriba a parlar de «superstició» (*Dombes/Maria*, 77-78). A Catalunya els grups devots i cultes entorn de jesuïtes o de carmelites descalços difonen pregàries i escrits en castellà; mentre la pietat del poble «confraries, convents, parròquies» resta en català. Cf. BUSQUETS, *La Catalunya del Barroc*, 594-600.

tiques de pietat i de culte, sostingudes per una florida d'impresos mariològics.⁵⁸ Tanmateix, veure-hi un enfrontament entre confessions seria anacrònic. Es tracta només de reaccions aïrades contra les exageracions: la legitimitat del paper de Maria no és posada en qüestió.

Fins al segle que ara acaba –segle XX– la teologia i la devoció marianes continuen pujant. «El fervor marià juga un gran paper en la pastoral de la religió popular.» Hom s'afanya per treballar cada vegada més per la glòria de Maria: aparicions (reconegudes amb dificultat per les autoritats de l'Església), noves associacions (Legió de Maria, Shönstatt), noves festes, congressos marians i mariològics. Es demanava la definició de l'Assumpció o de la core-dempecció i de la mediació universal de Maria. És aleshores que va néixer el terme *mariologia*, que fa la impressió de ser sector autònom de la teologia. En 1942 el papa consagrava el món al Cor Immaculat de Maria i en 1950 definia l'Assumpció com a dogma de fe.⁵⁹

«El Vaticà II apleix un tombant en la consideració doctrinal, espiritual i pastoral de Maria.»⁶⁰ L'encert del Vaticà II fou no haver promulgat un document a part, sinó el capítol VIII de la Constitució sobre l'Església. El capítol ha reintroduït Maria en l'Església: recolza en una bona base de teologia bíblica, valora la doctrina dels Pares i exposa el contingut dels dogmes marians. Però no defineix res de nou. Insisteix en el lligam de Maria amb l'Església, de la qual és el membre més eminent, però la posa decididament «del costat dels rescatats» per Crist. «En la Santa Església, Maria ocupa el lloc més elevat després de Crist i el més a la vora nostra» (LG 54).⁶¹

6. Reflexions finals

L'arrencada del moviment ecumènic ve de la consciència que les Esglésies estem en pecat, perquè no hem estat fidels a la darrera voluntat del Senyor: «Que siguin u» (Jn 17,21). Així s'expressà a Edimburg en 1910, quan en el Congrés de Missions es donà el tret de sortida per al moviment ecumènic;⁶²

58. A casa nostra el llibre més popular és el del dominic Fra Narcís CAMÓS, *Jardín de María plantado en el Principado de Cataluña*, Barcelona 1657.

59. «Era afegir una dificultat major per al diàleg ecumènic» (cf. *Dombes/Maria*, 96-98).

60. La majoria de pares conciliaris participaven de la mentalitat anterior. Però va anar guanyant espai la tendència que considerava que s'havia arribat a una certa «inflació mariana» (*Dombes/Maria*, 99).

61. Cf. *Dombes/Maria*, 99-102.

62. La «World Missionary Conference» d'Edimburg (1910) és considerada el lloc de naixença del moviment ecumènic, fruit de la vitalitat del protestantisme europeu i americà, amb les societats missioneres i bíbliques, els moviments d'estudiants i de joves, i de les aliances confessionals. En les *Esglésies Joves* s'anava imposant la idea que la unió era una exigència per als cristians (cf. G. THILS, *Historia doctrinal del movimiento ecuménico*, Madrid 1965, pp. 8-12).

així ho afirma també el Vaticà II, en el Decret sobre l'Ecumenisme.⁶³ En la mateixa línia el Grup de Dombes proclama, també, aquest sentiment de culpa referit al tema que ens ocupa:

«Senyor, confessem que som culpables envers la nostra comuna confessió de la fe dels apòstols, quan errem per excés o per defecte a propòsit de la Verge Maria, en comptes d'unir-nos a la seva confessió de lloança del Déu que realitza en ella i en nosaltres l'impensable dels nostres esperits i l'impossible dels nostres cors.»⁶⁴

En acabar suggereixo unes reflexions:

a) El tema de Maria no havia de ser tan conflictiu per ell mateix. Però el diàleg ha esdevingut molt difícil, perquè no es tracta solament d'una reacció airada. Hi entren en joc les grans qüestions doctrinals que donaren origen a la Reforma: la possible contribució de la persona humana a la pròpia justificació; la gràcia i el mèrit, la redempció. Però la llenya afegida al foc de la polèmica va fer esclatar un apassionat conflicte sobre el rol del Magisteri i, en concret, la infal·libilitat del bisbe de Roma i el seu dret a definir nous dogmes, més enllà del que afirma la Bíblia.

b) No hi ha solament una divergència en la doctrina, sinó també en el mètode teològic. D'una banda hi ha l'exclusivitat del principi escripturístic i de l'altra el pes que també es dona a la Tradició i al Magisteri. Aplicada aquesta diferència a la mariologia, s'aconsegueixen conclusions divergents i enfrontades. Per aquest camí s'arriba a la confrontació en els temes centrals de la cooperació i mediació de Maria. El principi de l'*Esriptura sola*, aplicat dràsticament, trenca amb la teologia i el culte marià catòlic (i ortodox), ja que els protestants consideren que desplaça Crist –massa sovint, en la pràctica, la iconografia els donaria raó–, i els porta al refús de tota la doctrina mariana amb escassa base bíblica. Però aquest refús radical, no mancat de prejudici, a vegades porta a oblidar el paper de Maria en la Història de la Salvació.

c) Després del Vaticà II, d'un cantó, i del revifament de l'interès protestant sobre Maria, de l'altre, convé resituar tot el tema de la Mare de Déu i fer un esforç sincer de conversió. El mètode ve assenyalat pel mateix Concili quan parla de «la jerarquia de les veritats» (UR, 11).⁶⁵ Cal aplicar aquest principi a la qüestió mariana, ja que és un criteri de discerniment. No totes les afirmacions sobre Maria tenen el mateix valor, ja que no totes tenen la mateixa referència a Crist i a la seva redempció. Tot ha d'estar, per exemple, sota la llum del Misteri de l'Encarnació; Maria, Mare de Déu, és el més important per referència direc-

63. La divisió «contradiu obertament la voluntat de Crist, és un escàndol per al món i un obstacle per a la missió» (UR, 1).

64. «Presentació», II, p. 38.

65. «En exposar les doctrines, cal recordar que hi ha un ordre o jerarquia de les veritats de la doctrina catòlica, per raó de llur diferent nexa amb el fonament de la fe cristiana» (UR, 11c).

ta al Fill de Déu, que neix fill d'ella. Convé de centrar-nos en el més necessari i tenir paciència en la resta. La jerarquia de les veritats no és una tàctica: cal ajudar a veure el que de Maria és important i que és universalment vàlid «en relació a Crist i a l'home salvat per Crist».⁶⁶

d) Cal prendre consciència dels efectes positius que el moviment ecumènic ha tingut per als luterans i per als catòlics. Hi ha un nou clima. Avui hem de ser conscients de les diferències i dels problemes, però també de que el diàleg és més fàcil i que som capaços de reconèixer el testimoni cristià dels altres (*UR*, 6) i la conversió del cor (*UR*, 7-8). Gràcies al diàleg ecumènic els catòlics ens hem adonat d'aquella mena d'«inflació» de la nostra mariologia en termes sobretot quantitativus. En el diàleg hem descobert la problemàtica «Maria-Esperit Sant»; en el doble sentit d'atribuir a Maria allò que pertany a l'Esperit (el consolador, el qui condueix a la veritat, a la plenitud, etc.) i en el de l'especial relació entre Maria i l'Esperit Sant. Però també els luterans s'han adonat d'una especial preeminència de Maria en l'Església (Maria en la «comunió dels sants»; resar «amb» Maria).

e) Uns i altres hem descobert la necessitat de retrobar, a la llum dels testimonis del Nou Testament, el lloc de Maria en les primitives comunitats. Un retorn a les fonts molt saludable, però que passa també per la presència de Maria en la doctrina dels Pares. Tanmateix, cal entendre que Maria, primera cristiana, és un model no sols de virtuts femenines i casolanes, sinó el tipus de deixeble, home i dona. Per aquí ens ha arribat la crítica del feminisme, per exemple, quan acusa el cristianisme de fer de Maria un model inassolible, molt còmode per a una Església en què domina la masculinitat.

f) En aquest treball –com fa el mateix document del Grup de les Dombes– hem exposat el que accepten de Maria les comunitats eclesials que deriven de la Reforma. Però, pel que fa a les Esglésies lliures i a les sectes d'origen protestant, la realitat és d'un pluralisme que s'acosta al caos (llevat dels metodistes i d'alguna altra confessió). Per altra banda, del costat catòlic, els grans principis del Vaticà II i dels documents magisterials de tema ecumènic tampoc no penetren en les comunitats i corren el risc de quedar reclosos en les aules de teologia o en els grups simpatitzants amb l'Ecumenisme, que són una minoria, a vegades amb molt poca incidència en la pastoral ordinària.

g) Per acabar, formulem la pregunta que ens hem fet al llarg d'aquestes pàgines: com és que els cristians protestants han reduït de forma tan notable el paper de Maria en la seva teologia i en la seva vida? Creiem que no es pot explicar com una simple reacció als «abusos» dels catòlics, si bé la mateixa Reforma de Luter ja portava la marca d'una protesta airada. El mateix nucli

66. *Dombes/Maria*, 242-243. El document fa servir aquest principi per recordar als catòlics com han d'explicar als altres germans els dogmes de la Immaculada i de l'Assumpció, i quina importància tenen en relació amb el nucli de la fe cristiana.

doctrinal luterà tendia al radicalisme entorn d'una veritat central i menystenia la resta. Si la teologia sobre Maria retroba el seu lloc a redós de la cristologia, la soteriologia i l'elesiologia, s'haurà començat a trobar el camí de resoldre el problema marià⁶⁷ i la Mare de Déu tindrà el seu lloc privilegiat i adequat en la simfonia de carismes i estils de la vida cristiana.

Si en la futura unitat es pogués acceptar un acord no necessàriament total, sinó en les veritats centrals de la fe (bo i aplicant l'esmentat principi de la jerarquia de les veritats) i un cert pluralisme en la resta de temes, la *mariologia* no seria un escull tan gran, sinó un estímulo.⁶⁸

En l'any jubilar és escaient i ben propi de l'esperit ecumènic reconèixer les culpes i demanar-ne perdó. El Grup de les Dombes ha expressat clarament que som culpables d'exageracions i de reduccions. I de falta de diàleg. També és important no judicar la fe i el culte de les altres denominacions cristianes només des de la riquesa d'un catolicisme en el qual la Mare de Déu ha tingut un espai tan gran. Hem d'entendre que purificar no equival a perdre-hi, sinó a convergir, augmentar i retrobar la unitat tal com la vol el Senyor.

Maria no ha de ser un obstacle per a la unitat que el seu Fill demana a les Esglésies. Ella «cantà en el *Magnificat* el seu destí únic: ser la humil serventa del Senyor, per la qual Déu ha fet grans coses; anomenada benaurada per totes les *Esglésies i comunitats* per haver cregut en les promeses que el Senyor ha fet al seu poble i a tots els pobles...».⁶⁹

Joan BUSQUETS
Diputació, 231
E - 08007 BARCELONA

---

67. El pastor Blancy refusa plenament el terme *mariologia* aplicat a un tractat teològic, ja que sembla donar a l'estudi de Maria una autonomia semblant a la d'altres tractats: Déu, Crist, salvació, etc. (Cf. BLANCY, *Marie et la Réforme*, p. 23, n. 3). Preferim de lligar-la a la cristologia i potser a l'elesiologia.

68. ¿És possible de pensar-ho, ni que sigui metodològicament? Podria considerar-se una etapa provisional, ajornant les decisions sobre el que no és tan important o que no és bíblic; com un procés lent i dialogant, sense donar el camí per acabat, sinó per a avançar en la complementació doctrinal i en la purificació dels continguts de la fe. ¿No és així com ha quedat establert en l'acord luterano-catòlic sobre la justificació (Augsburg 1999): consens en els aspectes essencials, acceptació de posicions diferents enteses com a legítimes tradicions o explicacions de cada confessió i voluntat sincera de continuar el diàleg per coincidir més plenament en un futur?

69. Glosa del *Magnificat* al final de la primera part del document de les Dombes (*Dombes/Maria*, 203).

Summary

This article was prompted by the «Mary in the plan of God, and in the communion of saints», a splendid text issued by the Grup de les Dombes on the Marian issue within the ecumenical dialogue. Starting from the status accorded to Mary by the early reformers, it explains how the Mariological minimalism of the Protestants stems from the great doctrinal issues that sparked the Reformation. Finally, it suggests applying the principle of the hierarchy of truths (Vatican II) to the issue and recommends going further into the Mary - Holy Spirit relationship, in accordance with the theology of the NT and the Fathers. We cannot judge the other Christian confessions from the viewpoint of Catholicism enriched with such a great presence as that of the Mother of God. If future unity included a temporary agreement on the truths central to faith, and pluralism on other issues, Mary would not be a stumbling block. Dialogue should proceed and progress be made in the complementarity and purification of the content of faith, to achieve fuller convergence. Isn't this the way the Lutheran-Catholic accord regarding justification has been established (Augsburg 1999)?

